

RozdymakhaYe.A.

State Higher Educational Establishment
“Donbas State Pedagogical University”,
a post-graduate student

SOCIOCULTURAL DEVELOPMENT OF A NON-FORMAL PERSON IN THE SOCIAL ENVIRONMENT

Роздимаха Євген Анатолійович

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»,
аспірант

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СТАНОВЛЕННЯ НЕФОРМАЛА В СОЦІАЛЬНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Summary. The specifics of the functioning of social processes and relationships within the group in accordance with the sociocultural features of its members are analyzed. Taking into account the process dynamics in the middle of the non-formal association, the analysis of the psychological peculiarities of the subculture representatives in accordance with the passionary theory of L. M. Gumilev is performed. Relying on the materials of the scientific work of the scholars, the process of mutual influences of cultural and social in the formal and non-formal association is illuminated. Taking into account the individual characteristics, development of dialogue and possible conflicts around the cultural fields of different groups in society, the specificity of relationships within the group are analyzed.

Анотація. Проаналізовано специфіку функціонування суспільних процесів і взаємини всередині групи у відповідності до соціокультурних особливостей його членів. З урахуванням динаміки процесів в середині неформального об'єднання здійснено аналіз психологічних особливостей представників субкультури у відповідності з пасіонарною теорією Л. М. Гумільова. Спираючись на матеріали наукового доробку вчених, освітлено процес взаємних впливів культурного і соціального у формальному і неформальному об'єднанні. З урахуванням індивідуальних особливостей, розвитку діалогу і можливих конфліктів довкола культурних полів різних груп у соціумі, проаналізовано специфіку взаємин всередині групи.

Keywords: non-formal association, subculture, passionarity, cognitive space, social space, sociocultural space, cultural field.

Ключові слова: неформальне об'єднання, субкультура, пасіонарність, когнітивний простір, соціальний простір, соціокультурний простір, культурне поле.

Постановка проблеми. Існування неформальної культури в соціумі на сучасному етапі характеризується складними процесами. В середині неформального середовища, в його соціокультурному наповненні існують і функціонують свої власні культурні і ментальні поля, що окреслюють специфіку певного об'єднання. Вони задають специфічність, яка впливає на індивідуальностей, що до неї входять. Члени неформального об'єднання існують одночасно і у неформальному середовищі, і у середовищі інших груп соціуму, і в загальному суспільному середовищі. Існування в кожному середовищі відбувається під впливом його специфічності. Тому, комунікація, взаємодія, розвиток, спілкування і формування окремих осіб проходить під впливом соціокультурного оточення, та під впливом особистого Я кожного індивіда. Неформальні об'єднання різноманітні за своєю спрямованістю і різноманітні в своїй специфічності. Можуть бути позитивними і негативними, продуктивними і контро продуктивними. Їх сприйняття в соціумі постає складною проблемою. На неї впливає як конкретні знання про певне товариство, система уявлень і шаблонів про її специфіку так і консервативність

кожної окремої групи і особистостей, що до неї входять. Відбуваються процеси співставлення неформальної культури і власної культури, а також процеси сприйняття кожного окремого неформала і його особистих якостей. Таким чином сприйняття неформала у соціумі, зіткнення соціокультурних полів і процеси їх взаємного сприйняття постають складною проблемою, що вимагає вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженням становлення неформала в суспільному оточенні займалися вчені Ільїн С.С., Самойлова О.О., Малахова О.В., Чернишенко В.В., Шабонов Л.В., Курчашова Т.В., Єрохіна Н.Н., Парийфук А.В., Писаревська Д.Б., Левікова С.І., Парфенюк Д.В., Бондаренко І.В., Чібісова О.В., Глебова К.О., Белашова М.О., Карманова А.В., Кузнецова О.Е. та інші вчені.

Дослідження соціокультурного середовища суспільства в науковій літературі, його динаміки і специфічності відбувається з різних сторін. В аспекті існування соціокультурних полів різних груп і особистостей проводяться дослідження в рамках філософського, психологічного, соціального, педагогічного змісту проблеми. Вивчаються питання особистості, процесів

розвитку культури, дослідження ментальності неформальних об'єднань.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Цілком зрозуміло, що адекватність вивчення культурних полів можлива при конкретному вивченні різних аспектів наповнення соціокультурного середовища. Тому при вивченні залучаються і аналізуються різні сторони наповнення соціокультурного середовища і процесів комунікації – вивчення культурних полів, соціального оточення, ментальності і настроїв певних об'єднань.

В статті зроблено спробу актуалізувати одну з важливих проблем взаємовпливу і взаємовідносин різних соціокультурних груп і особистостей і становлення неформала в соціальному оточенні.

Метою даної статті є спроба дослідити специфіку і розгортання комунікації неформала у соціальному оточенні у відповідності до динаміки і змісту їх соціокультурного середовища.

Виклад основного матеріалу. В загальнокультурному процесі, розвитку суспільства відбувається і існування неформальної культури. А відтак вона постає частиною процесів суспільства, відображає глибинні процеси в його середині. Неформальні культурні процеси обумовлені загальнокультурними процесами, є їх складовою частиною. Тому ставитись до них слід без упереджень, а з феноменологічною точністю [3]. При вивченні середовища неформального товариства, суспільству слід зосередитись на точності його опису з різних сторін – психологічного, філософського, ментального. При його сприйнятті оцінці та описі слід намагатись зрозуміти єдність проявів середовища неформального об'єднання. Це особливо важливо ще й тому, що в неформальній групі певним чином формується особистість [4].

Тому виникають питання, які сформульовано в науковій літературі – які існують принципи формування соціокультурного середовища неформальних рухів та які особливості їх впливу на особу і соціум? Щоб відповісти на ці питання, слід зрозуміти, що культурне становлення особи проходить в умовах стадійності, тобто наявності певних етапів і періодів. При тому існує наявна психологічна обумовленість культурного вибору особи, і відповідність нахилам особи в умовах різноманітності можливості вибору [12, 14].

Слід наголосити на доцільності при вивченні означеної наукової проблеми використання методу компаративістики (от лат. *comparativus* – порівняльний). В її рамках проводяться дослідження, що вивчають і порівнюють різні неформальні групи. Також наявні дослідження, що вивчають і порівнюють різні колективи і групи людей. Вони проводились і проводяться також з використанням методу компаративістики, який ще може бути успішно застосований і по відношенню до визначення морально-естетичного компоненту молодіжних субкультур [6].

Л. М. Гумільов при вивченні етногенезу і історичних процесів створив оригінальну теорію пасіонарності груп (народів і народностей). Динаміка неформальної групи пристрасна за своєю природою, відрізняється пришвидшеними реакціями у побудові власного соціокультурного середовища і презентації себе [1]. Це ж властиво і соціокультурним групам. Тому ми вважаємо доречним використання пасіонарної теорії при вивченні неформальних об'єднань. Для нашого дослідження важливий наступний момент теорії пасіонарності. В теорії Л. М. Гумільова зазначається, що пасіонарність є динамікою психіки і може бути притаманна як позитивним, так і негативним рухам [1]. Так само захист себе шляхом абстрагування і образи може бути притаманний як позитивним, так і негативним в соціокультурному плані неформалам. Велике емоційне навантаження, що проходить при буремній пасіонарності і пошуку себе також характерне для неформалів. Воно пояснюється рефлексією і роздумами, рефлексія відбувається при емоційному сприйнятті, пропущенні кризь себе власного ментального продукту. Емоційне напруження проходить при поєднанні психічно-ментальної активності неформала і наповненої емоціями і інтелектуально-ідейним культурним продуктом неформальної групи.

Неформали включені в соціальні процеси одночасно і в своїй групі, і в загальному соціальному середовищі, і в інших сформованих соціально і культурно групах [14]. Взаємовідносини людей комунікативні по своїй природі, а власне сама комунікативність – поліструктурна і полімодальна по своїй природі і тому вимагають старанного вивчення у зв'язку з соціокультурною ситуацією [8]. Доцільно відмітити, що існують специфічні професійні, аматорські, навчальні, творчі групи. При цьому вони проявляють власну комунікативність, котра пов'язана з їх професійною діяльністю. І інші групи, пов'язані певною діяльністю, знаходяться під впливом тієї діяльності, і вона впливає на формування їх специфіки. Певним чином формується ментальність і настрої групи. Важливим є і те, що вже всередині групи діє і міжособистісний фактор у взаєминах між особами. Все це ускладнює загальну картину взаємин у групі. Таким чином проходить ускладненість взаємин в групі, що формується під впливом і професіонального, і особистого [11]. При вивченні групи ще дуже важливо зважати на інтенсивність і якість комунікативних процесів, та і на те, що всередині професійної групи проходить розподіл людей і по відношенню до праці [14].

Як вже зазначалось, проблемою становлення неформальних рухів займались багато вчених. Проблему організаційної структури формальних груп детально розглядає Кузнецова О. Є [6]. В аспекті нашого дослідження цікаво співвіднести систему взаємин всередині формальної групи і співвіднести з появою неформала в цій групі. В

даному випадку консорція стикається з виявом прямої неформальності, пасіонарності. Консорція в даному випадку є групою людей з можливо різними типами особистості, що об'єднані спільною роботою. Але існує нюанс того, що робота і її специфіка відображає певною мірою внутрішній світ людини. Тобто людина свідомо обирає професію з різних причин. Наприклад, і певної психологічної відповідності власного Я професії, вподобання професії. Кожна робота має свою специфічність і тут можна говорити і про власне робочі традиції, котрі складаються в колективі відповідно до специфіки праці [6]. Робочі традиції певною мірою відображають специфіку діяльності. Формується певне когнітивно-емоційне поле і пов'язано воно з особливістю ментальності робочої групи і професією, довкола конкретного наповнення якої розгортається діяльність. А конкретна діяльність віддзеркалюється на ментальності людини, формуючи атмосферу в робочому колективі і довкола якої проходить побудова вже власне іншої активності трудової консорції. У випадку обрання діяльності з певних обставин – освіти; політичної, соціальної, життєвої необхідності, або з інших причин потрапляння в робочий колектив і власна специфічність індивіда теж доповнює, впливає в специфічність групи. Таким чином неформал з власним особистим соціокультурним полем входить до групи зі своїм соціокультурним полем.

В науковій літературі динаміка розвитку особи, ставлення до життя членів неформального товариства вивчались з різних боків. Зокрема, великий масив досліджень присвячений вивченню психологічних особливостей представників субкультури [2]. Дослідник Шабанов Л. В. вивчав психологічну динаміку всередині неформального суспільства. Загалом відмічена велика тривожність його членів, динамічні процеси і холерична реакція по відношенню до подій [14]. Дослідник Сенченко М. О. вивчаючи відносини і соціальний конфлікт при контакті неформала і формальної групи зазначила, що при конфлікті неформала і групи через незбіжності в культурі можлива захисна реакція представника субкультури у вигляді перебільшення і містифікації власного образу [10]. Шабанов Л. В. зазначає, що можна відмітити острах оцінки зі сторони неформала при складній демонстрації власних проявів [14]. Такі прояви у поведінці визначеної особи пояснюється через два моменти. По-перше, неформальне в ідеалі для неформала є проявом його пориву, виявом власного і тому особливо чуттєвим. По-друге епатажний прояв і його неприйняття загалом може визвати складні реакції і відчуття, і тому це може спровокувати конфлікт у особистості. Співвіднесення власного Я з загалом.

В рамках певної групи поза неформального об'єднання, до якої входить визначений індивід, він включається вже у вихор відносин в цій новій для себе групі [7]. Дослідник Сенченко М. О. зазначає, що неформал може розпочати свій ментальний

захист шляхом підкреслення своєї знаковості і постійне розгортання конфронтації довкола цього образу [10]. В даному випадку агресія і незрозумілість суспільством на меншому вимірі цього протистояння (тобто при засудженні і намаганні переконати в помилковості його неформальної культури), акцентує для неформала його культуру. Включається психологічно приємний ефект бунтарства і нонконформізму. Власна неформальність усвідомлюється на специфічному катектичному рівні при взаєминах с суспільством. З освоєнням актуальності неформальної культури в протистоянні підсвідомо з групою наявною. Захист породжує впевненість, а опір і підкреслення власного іміджу лише сприяє поглибленню входження в образ.

На більшому вимірі протистояння неформала і групи (ізоляція, бойкот, велика агресія по відношенню до неформала) розгортається трагедія особистості. Відповідне власному Я засуджується, власні перспективи у цьому колективі під загрозою і ставиться вибір «власна неформальність – становище в цьому суспільстві». Підключається соціальне емоційне навантаження, що переплітається з неформальною культурою. В ній є середовище релаксу, вона затишна і відповідна. За неї проходить боротьба як за рубіж власного Я. І те, що усвідомлена і підсвідомо емоційно підтвержене атакується соціумом і деколи соціум пропонує потужну альтернативу, часто діаметрально протилежну, антонімічну по відношенню до обраної культури, породжує цілий вихор і інтелектуального, і емоційно-рефлексивного.

Важливо зазначити в даному випадку твердження Л. М. Гумільова про перебіг пасіонарності в залежності від моралі, почуття прекрасного і продуктивності дії. Пасіонарність притаманна і моральним особам, орієнтованим у своїх задумах і діях на прекрасне та продуктивне, так і до аморальних осіб, схильних до контролю продуктивного і мерзенного [1]. Вибір обумовлюється особистісним, а його протікання – динамікою особистісного. Тому можна сказати, що навіть при спробах прямолінійно перевищувати відверто асоціальних і негативних неформалів можливий ефект лише укріплення їх в своїх переконаннях. Як це не парадоксально, але схожий процес проходить і при спробі зламати позитивних в своїй культурі неформалів. Коли соціум просто намагається зламати лише «інших» (в сенсі екзотичності, екстравагантності їх соціокультурних вподобань, але в основі, магістралі і напрямку своєї активності цілком добрих і продуктивних), проходить важка трагедія особистості у комплексі соціального, культурного і ментального протистояння з соціумом. Тому аспект теорії Л. М. Гумільова про те, що пасіонарність як категорія не передбачає позитивного чи негативного, а в широких обрисах є проявом динаміки індивіда, «пристрасності» додатково розкриває соціальні відносини з неформалами [1].

Як соціуму відрізнити позитивних і негативних неформалів і не провокувати трагедії особистості, що обрала на свідому і підсвідомому рівні позитивну, але іншу культуру? Треба розглядати сутність конкретної неформальної культури, розбиратися в перипетіях цієї сутності. Тому феноменологічна точність, «назад, до події» повинна поєднуватися з усім вихором структури, сенсу і змісту [7].

При входженні неформала до іншої, не власної неформальної групи, проходить складний вихор відносин в групі [11]. Вона характеризується настроєм в цій групі, її соціокультурній специфіці, власне ментальному фоні в групі. Системою лідерства і вподобань. Особлива значущість редагування, направлення активності і енергії, взаємин в групі покладається на когнітивний простір. Настрій формується і через задану ситуацію, сприйняття, і потім в розвитку взаємин. Мається на увазі, що сприйняття певного явища при безпосередньому контакті задається попереднім уявленням про це явище, емоційно-когнітивним уявленням. Потім в процесі спілкування і пізнання проходить вже особистісне набуття досвіду і знань стосовно цього явища. У випадку відносин між особистостями немало важливим постає і особисте сприйняття один одного, взаємини і цілий вихор міжособистісних стосунків. Таким чином на сприйняття неформала в групі впливає як зміст, сенс його неформальної групи і культури (а часто емоційний фон сприйняття цієї групи), так і особистісне бачення світу самого неформала.

Особистісне самого неформала містить у собі і інтелектуально-емоційний компонент, вкраплення його неформальної групи, те, що цей неформал засвоїв в своїй групі. Тобто те, що він встиг сприйняти в усьому масиві власної неформальної групи. І власне його соціокультурний багаж. І складний комплекс взаємин його особистого і соціокультурного групового, що складається з багатьох компонентів. Одним з них є сприйняття Я-особистості, що формується [12]. І у соціальних взаєминах неформал з власним соціокультурним фоном і відносинами Я-особистості і соціокультурного стикається з колективом особистостей, і у кожної людини його особистісне складається з Я-особистості і соціокультурним багажем [12]. При цьому проходить контакт багатьох особистостей, і на нього впливає колективне ментальне групи.

Кожна індивідуальність входить так чи інакше в певну групу. Кожна неформальна і формальна, мала група має власну історію і певне колективне уявлення, можна сказати, ментальність. Ментальність малої групи є спільною з загальною домінуючою ментальністю певної великої групи людей. Але вона має специфічність, що формується спільною історією, подією вістю і настроєм, а також емоційно-інтелектуальною історією, що складає специфіку групи. Таким чином кожна окреслена група має свою окреслену специфіку, настрій. За

дослідженням Л. М. Гумільова певні колективи (класи в школі, студентські групи, робочі колективи) хоча і створені штучно, але відрізняються власним настроєм. А деколи вони стають консорціями. І тому неформал з власним потужно обґрунтованим соціокультурним полем, світоглядом, поглядом на життя стикається, входить до колективу, що теж має потужне соціокультурне поле [1].

Сенченко М. О. зазначає, що неформал і група можуть увійти у постійну конфронтацію, коли неформал презентує і містифікує свою інаковість, а соціум продовжує її не сприймати [10]. Мається на увазі образ культурно-ментального, що задає неформал. Це є своєрідною «грою» для неформала. В ній він може навіть не намагаючись донести свою позицію, а просто провокувати оточуючих. Така позиція багато в чому задається групою, але може залежати і від особистісного бачення світу неформала. Взаєминам в групі, їх побудові в даному випадку, таким чином, може заважати як позиція групи в засудженні неформала, так і позиція неформала в культивуванні власного образу, епатаж. В даному випадку постає необхідність у лідері, педагогу, що зможе скорегувати взаємний настрій у колективі [10]. Сенченко М. О., вивчаючи роль педагога у педагогічній допомозі неформалам (у старшій школі) зазначає про цілу низку проблем. По-перше, широке розповсюдження неформальних товариств, повсякденній взаємодії педагогів з їх представниками і переважанням випадкових практик в діяльності вихователів в цій сфері. По-друге, проблема між наявністю у практиці соціального виховання прикладів взаємодії з неформалами і недостатнім вивченням наявного досвіду в науковій літературі. По-третє, протиріччя між наявністю широкого кола досліджень щодо неформальних товариств та обґрунтуванням необхідності індивідуальної педагогічної допомоги поряд з недостатньою розробкою теорії і методики соціально-педагогічної допомоги представникам неформальних товариств [10].

Можна констатувати необхідність вивчення і систематизації науково-практичних даних про вивчення неформальних товариств і з метою вироблення правильної тактики в налагодженні сприятливої атмосфери в групі [13].

Вступивши в формальну групу чи трудовий колектив неформал відчуває певний конфлікт особистісного та загальноприйнятого. І неформальне може стати цікавою особливістю неформала – чи стати фльором для особистості неформала в групі, чи певною нотою в його діяльності і сприйнятті.

Таким чином, в групі розгортається ціла система взаємин, що формується під впливом і психологічних, і соціокультурних, і соціальних факторів. Для успішного вирішення конфліктів арбітр має мати необхідні навички і знання, уміти правильно будувати стратегію [15]. А стратегія залежить від обізнаності і устремління педагога.

Сенченко М. О. зазначає, що педагогічна допомога буде тоді можлива і успішна, коли педагог організує діяльність в адекватній до сприйняття його групи формі. Адекватність вирішення і надання педагогічної допомоги є складною для виконання, трудомісткою для педагога [10]. Потрібно не тільки володіти багажем знань, але й будувати власний імідж і стиль. І тут керівнику формальної групи необхідно знайти той стиль, котрий буде межувати, балансувати між екстравагантним, неформальним та мудрим, вчительським. В даному випадку необхідно стати своїм, домогтися авторитетності. Писаревська Д. Б. зазначає, що в дослідженні субкультури в позиціонуванні себе існує два підходи – позиціонування себе як дослідника та як однодумця. Треба визначити баланс між статусом дослідника і статусом однодумця в групі. У деяких випадках включення у неформальне товариство на правах інсайдера може створити труднощі через включення у внутрішні відносини в групі, коли неформальне товариство складається з декількох підгруп. Тому існує точка зору, що переваги в об'єктивності і статусі дослідника можуть в деяких випадках перевищити переваги включеного спостереження і статусу інсайдера [9].

Постать вихователя вже має заданий напрям сприйняття. Це має свої плюси і мінуси. Мінус – потужно закріплений статус, плюс – можливості наповнити статус різними сенсами, настроями і конотаціями і отримати, закріпити де-факто вже закріплений офіційно де-юре статус. За своє положення не треба боротись. Воно задане з самого початку. Але воно поки ефемерне, адже тільки загально-робоче і офіційне. Підкріплене заданим статусом, але абстрактне. І кожен педагог наповнює його емоційно-когнітивним, на основі чого сприймають і його, а часто і всю професію. Таким чином не тільки сам процес побудови заняття має бути адекватним для сприйняття учнями, але і сама постать педагога.

Тут постає складна проблема варіювати цей імідж – потрібно побудувати власний когнітивний образ на основі різних меседжів – і при бесідах і лекціях, і при побудові власного іміджу. Імідж в даному випадку стає не посилком, повідомленням і відображенням власного Я (ці функції імідж виконує в спільноті однодумців чи позиціонування себе) [12]. Імідж виступає підкріпленням образу, що створений когнітивно в групі, і сам є складовою цього образу.

Існують і інші напрямки вивчення проблеми становлення неформала в соціальному оточенні. Наприклад, вивчалися тенденції впливу періодичних видань на соціокультурні процеси [11].

В тенденції впливу періодичних видань на молодіжну субкультуру можна визначити наступну особливість: функціональний аспект, наповнення мови періодичних видань насичується неформальною лексикою, сленгом через різні віяння – моду, бажанням залучити нову аудиторію.

Але в той же час часто публікації в таких виданнях можуть відображати становище в середині неформального товариства чи відображати його певні тенденції [11]. Останній випадок відбувається при функціонуванні неформальних ЗМІ, в яких об'єктом і предметом висвітлення є неформальна культура. Відмічається ще одна цікава тенденція – вплив на світогляд і смаки читачів цих ЗМІ, автори статей котрих самі знаходяться в руслі і під впливом певного неформального об'єднання. У кожного неформального об'єднання своя специфіка і свій жаргон, тому слід підходити до вивчення сленгу з урахуванням соціокультурного середовища (про що зазначала Кудінова Н. О.) [5]. Екстралінгвістичні фактори актуалізують використання сленгу в ЗМІ і суспільстві не тільки в рамках групи, яка виробила цей сленг. Якщо в усній мові наявна жаргонна лексика, то це може свідчити про приналежність молодих людей до неформальної групи чи про наявність самої ідентифікації з певною субкультурою [5].

Стосовно загальних ЗМІ, то для залучення нових читачів виділення в загальній масі видання часто використовують різні прийоми експресії (порушуючи стилістичну однорідність тексту, використовуючи жаргонізми, сленг) [11].

Процеси соціокультурної диференціації і змін, розгалуження різних напрямків культури, проходять в суспільстві і є ознаками функціонування самої культури. Діалог загальної культури і культури неформальної проходить з цікавою особливістю. Сегменти культури, що були диференційовані, часто прагнуть до соціокультурної інтеграції і на цьому рівні проходить процес подальшої взаємодії [13]. Відбувається це через природні особливості, коли взаємодіють різні споріднені елементи культури і культурні поля. В процесі культурогенезу прагнення різних культурних полів до об'єднання проходить не стихійно, але і не декларується в їх середовищі. Ці процеси проходять при взаємодії соціокультурних полів різних груп. У діалозі неформального товариства з «високою» чи привабливою для нього культурою вони збагачують власний культурний потенціал. В той же час загальна культура певним чином включає в себе неформальну культуру [14]. «Висока» культура є орієнтиром для великого суспільства, для неформальних об'єднань вона є поважним культурним полем (за виключенням найбільш маргінальних рухів). Тобто надбання «високої» культури є загальноновизнаними і для «великого» соціуму і для більшості неформальних товариств. В середовищі людей, що належать до загальної культури є «прихильники» неформальної культури. Вони певним чином актуалізують її для суспільства. Проникнення різних елементів неформальної культури в культуру «великого» соціуму проходить через різні фактори (в тому числі і через процеси в ЗМІ, комунікації, глобалізації) [12]. Наявна ціла низка факторів, що спонукає діалог різних культур. Семіосфери (в

даному випадку сенсові наповнення культури) взаємодіють з іншими семіосферами, на їх кордонах проходить обмін і відбувається створення певного креалізованого продукту [15]. Певним чином видозмінена неформальна культура може в якості деяких своїх елементів становитись надбанням «загальної» культури. Ці процеси оновлення і діалогу культурних і ментальних полів проходить, здається, при залученні культурних надбань один-одного і вже аналізуються з власних ментальних позицій в середині кожної культури [2]. А потім відбувається чи просто аналіз різних складових іншої культури, чи вже їх залучення до власної культури. Тому при взаємодії неформала в соціальному оточенні відбувається не просто спілкування чітко окреслених культурних полів, а взаємодія можливо різних культур, що можуть бути чи підготовлені до взаємного спілкування, чи мати певні спільні елементи [14]. А також проходить взаємодія і різних індивідуальностей зі своїми соціокультурними полями в суспільстві, в якому проходять процеси культурогенезу. Всі ці фактори впливають на становлення неформала в соціальному оточенні.

Висновки та перспективи подальшого розвитку. Процеси культурогенезу відбуваються таким чином, що більшість культур і культурних груп і їх ментальності розвиваються не ізольовано, а взаємопов'язані впливом один на одного. На процеси розвитку культури впливає особисте Я їх членів, загально групова діяльність і творчість при виробленні певного культурного продукту. Впливає настрої і конотації як конкретних людей, так і епохи. Кожна людина входить, а точніше знаходиться під впливом певних культурних полів. Процеси діалогу і взаємодії культур впливають на особу і вона може брати в ній безпосередню участь. При комунікації різних людей проходить взаємодія не чітко окреслених і сталих культурних полів, а динамічних систем. Підключається фактор міжособистісних відносин, сприйняття особистих якостей один-одного. Всі ці фактори вступають в тісну взаємодію при становленні особи в соціальному оточенні. Фактор пасіонарності людей і спільнот, фактор настроїв і ментальності як окремих людей, так і певних об'єднань і груп в цілому впливають на процеси комунікації. Можливий вплив консервативності, епатажу і різної динаміки комунікації, цілої низки факторів, що можуть значно вплинути на становлення неформала в групі. Тому вивчення існування неформала в соціальному середовищі постає складною проблемою.

Особливу цікавість викликає вивчення стану проблеми в педагогіці, тому що в рамках існування в соціумі різноманітних за своєю спрямованістю груп проблема їх функціонування і взаємодії може перейти в проблему його благополуччя.

Вивченням проблеми становлення неформала в соціальному оточенні займалось багато вчених. Вивчення проблеми відбувалось у напрямках дослідження комунікації і інтеграції всередині

певного колективу, проблеми взаємодії сенсорного наповнення культурних полів і їх комунікації в умовах культурогенезу, проблемою впливу ЗМІ і глобалізації на розгортання соціокультурних процесів, постать педагога і його роль в направленні і створенні певної атмосфери в групі та інших аспектах дослідження. Проблема, зважаючи на її актуальність і значущість вимагає подальшої розробки.

Список літератури

1. Беляков С. С. Гумилёв сын Гумилёва: [Биография Льва Гумилёва]. – М.: АСТ, 2013. – 797 с.
2. Бородина С. Д. Ценностно-коммуникативная сущность профессиональной субкультуры специалистов библиотечного социального института [Текст] : моногр. / Казан. гос. ун-т культуры и искусств. – Казань: Культура, 2012. – 496 с.
3. Добролюбская Ю. А. Ментальность и «коллективные представления» как основа методологии истории / Ю. А. Добролюбская, В. И. Шамко // Наукове пізнання: методологія та технологія. – Вип. 1–2. – Одеса : Астропринт, 1998. – С. 99–102.
4. Карманова А. В. Социальное отчуждение как предпосылка и фактор формирования современных молодежных субкультур (социально-философский аспект) [Текст] / А.В. Карманова// Актуальные проблемы социокультурных исследований: межрегион. Сб. науч. ст. молодых ученых / Кемеровский гос. ун-т культуры и искусств4 науч. ред. Е.Л. Кудрина; редкол.: П.И. Балабанов и др. – Кемерово: КемГУКИ, 2006. – Вып.2. – С.43–49.
5. Кудинова Н. А. Молодежь как социальная группа и среда речетворчества [Текст] / Н.А. Кудинова // Материалы II Ежегодной научной конференции аспирантов, соискателей и молодых ученых ТГПУ им. Л.Н. Толстого. – Тула: Изд-во ТГПУ им. Л.Н. Толстого, 2006 – С. 214-218.
6. Кузнецова О. Е. Роль организационных субкультур в эффективной деятельности организации / О.Е. Кузнецова // Проблемы регионального управления, экономики, права и инновационных процессов в образовании: материалы международной научно-практической конференции, Т. IV Проблемы современной правовой системы. Вопросы психологии и акмеологии. Таганрог: Изд-во ТИУиЭ , 2005 – С.292–298.
7. Куликов Е. М. Музыкальные предпочтения как дифференцирующий фактор российской молодежной субкультуры / Е. М. Куликов // Грани: Материалы второй научной сессии факультета философии, социологии и международных отношений. – Краснодар: Издательство КубГУ, 2002. – С. 149–159.
8. Петрова Ю. А. Лингвокультурологический подход к исследованию языка молодежной субкультуры // Материалы V Международной

- научно-практической конференции «Экономические, экологические и социальные проблемы угольных регионов СНГ». – 19-20 апреля 2012 г. – Краснодар, 2012. С. 78 – 85.
9. Писаревская Д. Б. Образ игры в субкультуре ролевиков: развитие авторского начала в фольклоре / Д. Б. Писаревская // *Образный мир традиционной культуры: Сборник научных статей*. М, 2010 – С. 34 – 44.
10. Сенченко Н. А. Социально-педагогическая помощь старшеклассникам-представителям юношеских субкультур/ автореферат ... кандидата педагогических наук: 13.00.02./ Костромской государственной университет им. Н.А. Некрасова, Кострома, 2005. – 19 с.
11. Соціальні мережі як чинник розвитку громадянського суспільства: [монографія] / [О. С. Онищенко, В. М. Горюхов, В. І. Попик та ін.]; НАН України, Нац. б – ка ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – 220 с.
12. Старичкова О. И. Динамика образа Я в процессе становления социальной идентичности члена субкультурной группы// *Вопросы гуманитарных наук*, 2005, №5 (20). – С. 404– 407.
13. Туріна О. А. Культурно-мистецьке середовище як чинник творчої соціалізації особи: автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01. Київ, 2009. – 19 с.
14. Шабанов Л. В. Социально-психологические характеристики молодёжных субкультур: социальный протест или вынужденная маргинальность?/ Л. В. Шабанов // *Монография*. Томск: ТГУ, 2005 – 396 с.
15. Шеметова Т.Н. Эстетика катексиса // *Знание. Понимание. Умение. Фундаментально-прикладные исследования в области гуманитарных наук*. – М. Изд-во Московского гуманитарного университета, №2, 2007. – С. 45– 52.

Shakmaeva A.V.

*Master student of the program “
Mathematics in Education”*

*Samara State Social and Pedagogical University,
Russia*

ADDITIONAL CONSTRUCTIONS AS A MEANS OF GEOMETRIC PROBLEMS SOLVING

Abstract. The article describes the main additional constructions used in planimetry. And also examples of tasks for a basic and advanced course of the geometry of 7-9 classes are considered for solving where the method of additional construction is used.

Key words: geometry, planimetry, tasks, additional constructions, drawing, auxiliary elements.

Introduction

Geometry is based on solving problems, and solving problems, in turn, is an indispensable means of activating creative abilities among schoolchildren. After all, in order to solve a problem, it is necessary to carry out reasoning based on one's own experience, knowledge and ability. This knowledge is applied depending on the problem posed and find the correct mathematical result. All this together can be regarded as a learning discovery, which is the best way to develop the student's creative abilities and his personality as a whole.

As practice shows, while studying a geometry course students have difficulties at the stage of independent search for a solution to problems. This problem is caused by the fact that during teaching geometry much attention is paid to mastering the content of the subject, and the tasks are only used as a reinforcement of the topic studied. Techniques and methods used in solving geometric problems are not analyzed. This leads to the fact that the unconscious and unreasonable solution of the problem does not allow the development of certain rules and criteria by which the student could be guided by the independent solution of problems.

In the psychological, pedagogical and methodical literature, the problem of the inability to independently solve geometric problems is seen in the fact that students are not able to work with a drawing. Drawing

in geometry is widely used, and its independent construction really often causes difficulties for students. But at the same time, the drawing is visual support in the conduct of reasoning, serves as a means of clarity, the basis of mental operations and a source of new knowledge. The ability to work with a drawing is very important when studying a geometry course. Construction of the drawing, its transformation expands the role of practical actions in solving problems. As the famous popularizer of science, the mathematician and teacher I.F. Sharygin said, "The main actor of Geometry should be a figure, and the main means of learning should be drawing a picture." [5]

In geometry, there is a huge number of tasks to build, of which of great interest are the tasks of transforming a geometric drawing. This class of tasks is quite complex, examples of such tasks: tasks solved by cutting the shape; tasks to find the geometric location of points; additional construction tasks, etc. When solving this class of problems, the student gets the opportunity to study geometry exactly in the form in which it most corresponds to its real essence, rather than solving the problem using algebraic techniques.

Basic additional constructions in geometry

In our study, much attention is paid to the problem solving with the help of additional constructions. Additional constructions are one of the most geometric methods for solving geometric problems. Therefore,